Lietas Nr. A420433311
Lietas arhīva Nr. AA43-0064-14/6

SPRIEDUMS
Latvijas tautas vārdā

Rīgā 2014.gada 5.decembrī

Administratīvā apgabaltiesa šādā sastāvā:
tiesas sēdes priekšsēdētāja A.Kovaļevska,
tiesneses U.Mihailova un A.Šteinberga,

piedaloties pieteicējai /pers. C/, pieteicējas pārstāvei /pers. D/, atbildētājas Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvei Dacei Ivānei un Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas pārstāvei Ainai Ādminei,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. C/ pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru /pers. C/ tiktu piešķirta vecuma pensija pēc atvieglotiem noteikumiem kā personai, kura aprūpējusi bērnu invalīdu, sakarā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras apelācijas sūdzību par Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 15.decembra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – Aģentūra) Rīgas pilsētas Kurzemes nodaļas 2010.gada 23.septembra lēmumu Nr.31913 (turpmāk – Sākotnējais lēmums), pamatojoties uz likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu, /pers. C/ (turpmāk – pieteicēja) atteikts piešķirt vecuma pensiju ar atvieglotiem noteikumiem kā bērna invalīda mātei.

[2] Izskatot pieteicējas apstrīdēšanas iesniegumu, Aģentūras direktore ar 2010.gada 22.novembra lēmumu Nr.11-8/13750 (turpmāk – Lēmums) Sākotnējo lēmumu atstāja negrozītu. Lēmumā norādīts: lai personai rastos tiesības uz vecuma pensiju saskaņā ar likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu, viens no nosacījumiem ir tas, ka personai bija jāaprūpē bērns, kurš bija atzīts par invalīdu, līdz astoņu gadu vecumam. Aģentūras rīcībā esošie dokumenti par pieteicējas dēlu /pers. G/ neapliecina to, ka viņš normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā bija atzīts par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam.

[3] Administratīvajā rajona tiesā saņemts pieteicējas pieteikums un tā papildinājumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, kuri pamatoti ar turpmāk norādīto.

[3.1] Pieteicējas dēlam septiņu gadu vecumā tika konstatēta epilepsija, astoņu gadu vecumā – epilepsija ar personības izmaiņām bez psihozes un demences hiperdinamiskam bērnam, vēlāk – epilepsija ar demenci. /pers. G/ invaliditāte tika noteikta deviņu gadu vecumā. /pers. G/ diagnoze šobrīd ir epilepsija un oligofrēnija. Medicīnas enciklopēdijā skaidrots, ka oligofrēnija var būt iedzimta vai var rasties agrīnā bērnībā (līdz 3 gadu vecumam), kas nozīmē, ka pieteicējas dēls ir atzīstams par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam.

[3.2] Aģentūra ir nepareizi interpretējusi likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu, jo atbilstoši minētas normas *ratio legis* tiesības uz priekšlaicīgu pensionēšanos ir personai, kura ir aprūpējusi bērnu invalīdu līdz astoņu gadu vecumam neatkarīgi no tā, kādā vecumā bērnam ir piešķirta invaliditāte. Nav pamata uzskatīt, ka bērnam invalīdam pēc astoņu gadu vecuma sasniegšanas ir jāvelta daudz mazāk uzmanības. Bērnam invalīdam neatkarīgi no vecuma ir nepieciešana īpaša aprūpe.

[3.3] Likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļa redakcijā pirms 2008.gada paredzēja personām tiesības uz vecuma pensiju 57 gadu vecumā, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem un bērns ir sasniedzis astoņu gadu vecumu, neatrunājot invaliditātes piešķiršanas vecumu bērnam.

[4] Rakstveida paskaidrojumā tiesai Aģentūra pieteikumu neatzīst, pamatojoties uz Lēmumā minētajiem argumentiem. Papildus Aģentūra norāda, ka 2008.gada 19.jūnija grozījumu likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtajā daļā anotācijā

un Saeimas sēdes stenogrammā ir minēts, ka atbildīgā komisija ir izstrādājusi grozījumu „11.panta ceturtās daļas precizēšanai", t.i., lai tekstuāli pareizi atspoguļotu normas jēgu un mērķi. Līdz ar to šī norma paredzēja tiesības uz vecuma pensiju ar atvieglotiem noteikumiem tikai tad, ja ir pierādīts, ka personas bērns ir atzīts par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam. Invaliditātes cēlonis – „invaliditāte no bērnības" nesniedz pietiekamu informāciju par to, kādā vecumā invaliditāte ir iegūta.

[5] Ar Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 15.decembra spriedumu pieteicējas pieteikums par labvēlība administratīvā akta izdošanu apmierināts, pamatojoties uz turpmāk norādītajiem argumentiem.

[5.1] No likuma „Par valsts pensijām" 11.panta pirmās un ceturtās daļas izriet trīs priekšnoteikumi vecuma pensijas iegūšanai ar atvieglotiem noteikumiem (tiesības pieprasīt vecuma pensiju piecus gadus pirms 62 gadu vecuma sasniegšanas): 1) personas apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem; 2) persona ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai piecus vai vairāk bērnus vai bērnu invalīdu; 3) šādas tiesības neiegūst persona, kurai atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības.

[5.2] Lietā nepastāv strīds, ka pieteicējas apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem un ka pieteicējai nav atņemtas bērna aprūpes vai aizgādības tiesības. Lietā pastāv strīds, vai pieteicējas gadījumā ir izpildīts tiesību normā noteiktais kritērijs – persona ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai bērnu invalīdu.

[5.3] Tiesību norma gramatiski noteic, ka personai ir tiesības iegūt vecuma pensiju ar atvieglotiem noteikumiem, ja tā ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai piecus vai vairāk bērnus vai bērnu invalīdu.

Analizējot normu no latviešu valodas viedokļa, secināms, ka normas konstrukcija ir neskaidra, tomēr iestāde Lēmumā nepamatoti laika apstākli attiecinājusi uz papildinātāju, secinot, ka laika apstāklis noteic priekšnoteikumu, ka bērnam jābūt atzītam par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam. Lietā izšķirošs ir vārdkopas „bērnu invalīdu" jēdziens, kas atklājams, analizējot normatīvos aktus, kas regulēja invaliditātes piešķiršanu attiecīgajā laika posmā, un Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas.

No Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3.panta pirmās daļas, likuma „Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" (stājas spēkā 1993.gada 1.janvārī) 4. un 10.panta izriet, ka bērns invalīds ir persona, kas: 1) atbilst invalīda jēdzienam (likuma „Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" 4.pants), proti, tā atbilst attiecīgiem medicīniskiem un sociālajiem kritērijiem un kuras invaliditāte ir likumā noteiktajā kārtībā konstatēta, 2) nav sasniegusi 18 gadu vecumu.

[5.4] Saskaņā ar likuma „Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" 10.pantu bija izdoti Ministru kabineta 1996.gada 16.jūlja noteikumi Nr.263 „Invaliditātes ekspertīzes kārtība Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā" (spēkā no 1996.gada 24.jūlija līdz 2003.gada 26.novembrim). Minētie noteikumi cita starp paredzēja, ka pēc personas izmeklēšanas ārstu komisija pieņem lēmumu, ar kuru nosaka: 1) invaliditātes smaguma pakāpi; 2) invaliditātes cēloni; 3) darbspēju zaudējumu procentos (likumos un Ministru kabineta izdotos tiesību aktos noteiktajos gadījumos) (10.punkts). Par invaliditāti no bērnības ārstu komisijai iesniedzama ārstniecības iestādes izziņa (7.3.punkts).

Atbilstoši likuma „Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" 10.pantam Labklājības ministrija 1995.gada 7.novembrī pieņēma rīkojumu Nr.313 „Par invaliditātes noteikšanu Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisijā" ar kuru apstiprināja „Instrukciju invaliditātes noteikšanai Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisijā". Instrukcijas IV nodaļā paredzēta invaliditātes cēloniskās atkarības noteikšana. Minētās nodaļas 6.6.punkts paredz, ka ekspertīzes slēdzienā var tikt noteikts invaliditātes cēlonis – invaliditāte no bērnības.

Labklājības ministrijas 1999.gada 27.decembra rīkojums Nr.424 „Par medicīniskām indikācijām invaliditātes noteikšanai bērnam līdz 16 gadu vecumam" apstiprināja slimību un patoloģisko stāvokļu sarakstu bērniem līdz 16 gadu vecumam, kas dod tiesības uz invaliditāti (1.pielikums) un medicīniskā atzinuma bērnam invalīdam veidlapu (2.pielikums). Rīkojuma 2.punkts paredzēja, ka invaliditāti bērnam līdz 16 gadu vecumam nosaka ārstējošais ārsts, noformējot medicīnisko atzinumu.

No šīm normām secināms, ka bērnam līdz 16 gadu vecumam invaliditāti noteica ārstējošais ārsts. Turklāt medicīniskajā slēdzienā varēja tikt noteikts invaliditātes cēlonis – invaliditāte no bērnības. Atbilstoši tradicionālam cilvēka dzīves posma iedalījumam bērnība ir cilvēka vecums no viena līdz astoņu gadu vecumam. No minētā secināms, ka ārstam bija tiesības jebkurā laikā līdz bērna 16 gadu vecumam, izvērtējot pacienta slimību vai patoloģisko stāvokli, sniegt atzinumu, ka bērns ir invalīds no bērnības.

Konkrētajā lietā atzīstams, ka pieteicēja aprūpēja bērnu invalīdu, jo /pers. G/ likumā noteiktajā kartībā bija atzīts par invalīdu ar veselības aprūpes iestādes SIA „Aprite&P" struktūrvienības „Veselības centrs „Kalnciems"" 1999.gada 31.maija medicīnisko slēdzienu Nr.18/99, kā arī vēlāk ar 2001.gada 22.jūnija medicīnisko slēdzienu Nr.18/2001 un 2003.gada 10.jūnija medicīnisko atzinumu Nr.84/23.

[5.5] Likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļā paredzēto tiesisko seku piemērošanai ir jākonstatē, ka persona bērnu ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecumam. Pieteicēja ir /pers. G/ māte, un lietas materiālos nav ziņu par to, ka viņa nebūtu piedalījusies sava dēla aprūpē. Tādējādi fakts, ka pieteicēja ir aprūpējusi savu bērnu var tikt prezumēts un to nav atsevišķi jāpierāda. Tāpat no lietas materiāliem nepārprotami izriet, ka /pers. G/ ir sasniedzis astoņu gadu vecumu.

[5.6] Likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtās daļas analīze norāda, ka invaliditātei nav jābūt noteiktai līdz bērna astoņu gadu vecumam. Šāda normas interpretācija atbilst tiesību normas saprātīgas piemērošanas principam un sasniedz taisnīgāko un lietderīgāko rezultātu. Līdz ar to atzīstams, ka lietā ir konstatējami priekšnoteikumi vecuma pensijas iegūšanai ar atvieglotiem noteikumiem, jo pieteicējas apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, pieteicēja ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai savu dēlu, kuram likumā noteiktā kārtībā kā bērnam invalīdam tika

noteikta invaliditāte un pieteicējai nav atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības. Līdz ar to pieteicējas prasījums par labvēlīga administratīvā akta izdošanu ir apmierināms.

[6] Par Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 15.decembra spriedumu Aģentūra iesniedza apelācijas sūdzību. Apelācijas sūdzība pamatota ar turpmāk norādītajiem apsvērumiem.

[6.1] Tiesa nepareizi interpretējusi likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu, jo tajā ir norādīts konkrētu subjektu loks, kuriem dota iespēja pensionēties ātrāk nekā vispārējā gadījumā, turklāt ir jāizpildās visiem šī likuma 11.panta ceturtās daļas priekšnoteikumiem.

[6.2] Invalīda statusu bērns iegūst no dienas, kad tam noteikta invaliditāte, ko apliecina noteiktā kārtībā izsniegts dokuments.

Pieteicējas dēls dzimis 1989.gada 20.jūlijā. Medicīniskie rādītāji, kas deva tiesības saņemt pabalstus par bērniem invalīdiem no bērnības, un dokumenti, kas apliecināja invaliditāti, bija norādīti PSRS Veselības aizsardzības ministrijas 1979.gada 14.decembra pavēles Nr.1265 „Par kārtību, kādā izsniedz medicīnisko slēdzienu par bērniem invalīdiem no bērnības līdz 16 gadu vecumam" (turpmāk – Pavēle Nr.1265) 1., 2., 4., 5., 6. un 8.punktā un pavēles pielikumā Nr.3. Medicīniskā slēdziena vai atzinuma formu noteica PSRS Veselības aizsardzības ministra 1980.gada 4.oktobra apstiprinātā forma Nr.080 un Pavēle Nr.1265. 1990.gada 17.septembrī apstiprināts saraksts „Slimības un patoloģiskie stāvokļi, kas dod tiesības saņemt pabalstu, ja nepieciešams, līdz 16 gadu vecumam bērniem invalīdiem kopš bērnības".

Tātad laikā, kad pieteicējas dēls bija vecumā līdz astoņiem gadiem, pastāvēja normatīvais regulējums bērnu atzīšanai par invalīdiem. Aģentūra nevar izvērtēt, vai personas iesniegtajos dokumentos ietvertā medicīniskā informācija apstiprina faktu, ka bērna stāvoklis līdz astoņu gadu vecumam bija atbilstošs invalīda statusa noteikšanas kritērijiem.

[6.3] Normatīvie akti paredz īpašu invaliditātes noteikšanas kārtību, bet tie neparedz invaliditātes noteikšanu ar atpakaļejošu datumu vai invaliditātes pierādīšanu vai atzīšanu kādā citādā veidā. Arī tiesa var konstatēt, ka persona ir audzinājusi bērnu invalīdu līdz astoņu gadu vecumam.

Pieteicējas dēls normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā nebija atzīts par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam, un arī tiesa spriedumā šādu faktu nav konstatējusi.

[7] Pieteicēja rakstveida paskaidrojumā apgabaltiesai apelācijas sūdzību lūdz noraidīt kā nepamatotu. Pieteicēja norāda, ka tiesa nav paplašinājusi to subjektu loku, uz kuriem attiecināma likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļa. To apstiprina arī tiesas spriedums līdzīgā lietā, kurā papildus ir atsauce uz Tiesībsarga atzinumu. Pieteicēja atkārtoti uzsver, ka viņas dēla slimība (oligofrēnija) varēja rasties tikai līdz trīs gadu vecumam.

[8] Pieteicēja tiesas sēdē pieteikumu uzturēja, pamatojoties uz tajos norādītajiem argumentiem. Papildus pieteicēja norādīja, ka dēls nav bijis vesels jau no dzimšanas. Sākotnēji domāja, ka tās ir uzvedības problēmas. Mācīties skolā pēc parastās programmas dēls nebija spējīgs, tāpēc bērnu pamatā mācīja mājās. Mācīja vairāk humanitārās disciplīnas. Matemātiku mācīja elementārā līmenī. Ārsts esot piedāvājis noteikt pieteicējas dēlam invaliditāti jau pēc pirmās lēkmes 1997.gadā. Taču pieteicēja esot atteikusies, jo nav spējusi to pieņemt un cerējusi, ka dēlu varēs ārstēt. Dēls ir sācis runāt divu gadu vecumā, bet runā ļoti primitīvā valodā.

Aģentūras pārstāve pieteikumu neatzina, pamatojoties uz Lēmumā un paskaidrojumos norādītajiem argumentiem.

Tiesas sēdē Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – VDEĀVK) pārstāve paskaidroja, ka no medicīniskajiem dokumentiem izriet, ka pirmā epilepsijas lēkme pieteicējas dēlam ir bijusi 1997.gadā septiņu gadu vecumā. Taču līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai nav konstatēta garīga atpalicība vai demence. Tikai 1999.gadā, kad pieteicējas dēlam ir jau deviņi gadi, tiek norādīts, ka ir mentāla retardācija. Turklāt no medicīniskās dokumentācijas izriet, ka 1997.gadā ir konstatēts, ka intelekts bērnam ir bijis normāls. Arī Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija 1996.gadā nav konstatējusi garīgu atpalicību. Psihiatrs 1997.gadā ir norādījis, ka pieteicējas dēla diagnoze ir epilepsija ar retām lēkmēm bez plānprātības pazīmēm un bez psihozēm. Diagnozi – oligofrēnija – 1999.gadā norāda neirologs, proti, ārsts, kurš nav speciālists, turklāt neaprakstot, kā šī diagnoze izpaužas. Speciālists – psihiatrs /pers.S/– 2001.gadā pirmo reizi norāda, ka pieteicējas dēlam ir demence jeb dzīves laikā iegūta plānprātība. Līdz ar to 1999.gadā norādītā diagnoze – oligofrēnija – ir kļūdaina. VDEĀVK pārstāve atzina, ka teorētiski pastāv iespēja, ka bērnam oligofrēnija netiek konstatēta līdz skolas vecumam. Taču tas var būt gadījumos, kad bērnam nav pievērsta pietiekama uzmanība. Pieteicējas gadījumā tā tas nav bijis. Turklāt pieteicējas dēlu 1996.gada ir pārbaudījusi Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija un oligofrēnijas jeb garīgas atpalicības pazīmes nav konstatētas. Neviens psihiatrs nav norādījis, ka pieteicējas dēlam būtu iedzimta garīgā atpalicība. Demence ir diagnosticēta tikai 2001.gadā. 2005.gadā klīniskais psihologs ir veicis izmeklējumu un konstatējis vieglu garīgo atpalicību (IQ 67, kas tikai nedaudz zem normas). Demences vai oligofrēnijas gadījumā personas stāvoklis parasti neuzlabojas. Pieteicējas dēlam vēl 2005.gadā ir konstatēta tikai viegla garīgā atpalicība. No Medicīniskās dokumentācijas izriet, ka dzirdes, redzes, valodas u.tml. traucējumi pieteicējas dēlam nav bijuši.

Motīvu daļa

[9] Noklausījusies administratīvā procesa dalībnieku paskaidrojumus, pārbaudījusi lietas materiālus un novērtējusi lietā esošos pierādījumus, apgabaltiesa atzīst, ka apelācijas sūdzība ir pamatota, bet pieteikums ir apmierināms daļēji.

[10] Izskatot pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesai ir jāpārbauda, vai pastāv labvēlīga administratīvā akta izdošanas priekšnoteikumi.

Izskatāmajā lietā pieteicēja vēlas, lai viņai tiktu piešķirta vecuma pensija, pamatojoties uz likuma „Par valsts vecuma pensijām" 11.panta ceturto daļu, jo viņa ir aprūpējusi bērnu invalīdu.

Pārbaudot tiesību normas, kas bija spēkā laikā, kad pieteicēja pieprasīja vecuma pensiju, konstatējams, ka likuma „Par valsts pensijām" 11.panta pirmā daļa paredzēja, ka tiesības uz vecuma pensiju ir sievietēm un vīriešiem, kuri sasnieguši 62 gadu vecumu un kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 10 gadiem. Savukārt šī panta ceturtā daļa noteica, ka personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem un kuras aprūpējušas līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai piecus vai vairāk bērnus vai bērnu invalīdu, ir tiesības pieprasīt vecuma pensiju piecus gadus pirms šā panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanas. Šādu tiesību nav personām, kurām atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības.

Tātad, lai atzītu, ka personai ir tiesības uz vecuma pensiju, pamatojoties uz likuma „Par valsts vecuma pensijām" 11.panta ceturto daļu, ir jākonstatē, ka:

1) persona ir sasniegusi 57 gadu vecumu;

2) personai apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem;

3) persona ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai bērnu invalīdu;

4) personai nav atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības.

Lietā nav strīda par to, ka pieteicēja 2010.gada 22.jūnijā ir sasniegusi 57 gadu vecumu un ka viņas apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem. Tāpat lietā nav strīda par to, ka pieteicēja ir aprūpējusi savu dēlu un pieteicējai nav atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības. Lietā ir strīds par to, vai pieteicējas gadījumā ir izpildījies kritērijs, ka persona ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai bērnu invalīdu.

[11] Apgabaltiesa konstatē, ka vispirms ir jānoskaidro, kā ir saprotama likumā ietvertā prasība, ka persona ir aprūpējusi līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai piecus vai vairāk bērnus vai bērnu invalīdu.

[11.1] Augstākā tiesa, izvērtējot likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtās daļas vēsturisko attīstību, secināja, ka bērna invalīda aprūpe pastāvīgi nodrošina vecākiem paaugstinātu psiholoģisko slodzi, ierobežo darba un socializācijas iespējas, tādēļ normas mērķis ir atlīdzināt vecākiem (aizbildņiem) par pavadīto laiku, rūpēm, pienākumiem, uzmanību un emocionālo slodzi, kas veltīta bērna invalīda audzināšanai un aprūpei, dodot iespēju priekšlaicīgi pensionēties. Līdz 2012.gada 14.jūnija likuma „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām" pieņemšanai likumdevējs ņēma vērā palielinātu priekšlaicīgas novecošanās iespēju tiem vecākiem, kuru bērni kļuvuši par invalīdiem ļoti agrā vecumā un kuri papildu rūpes izrādījuši vismaz līdz laikam, kad bērns sasniedzis astoņu gadu vecumu (kļuvis patstāvīgāks, sācis skolas gaitas). Augstākā tiesa arī norādīja, ka likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtās daļas redakcijā, kas bija spēkā līdz 2012.gada 17.jūlijam (pieteicējas gadījumā piemērojamā redakcija), ar astoņu gadu termiņu domāts bērna invalīda vecums *(sk. Augstākās tiesas 2013.gada 7.maija sprieduma lietā Nr.SKA-307/2013 10.-11.punktu)* . Ņemot vērā minēto, secināms, ka Augstākā tiesa ir atzinusi, ka prasība par aprūpēšanu līdz astoņu gadu vecumam ir attiecināma arī uz bērnu invalīdu un norma prasa, lai bērns būtu kļuvis par invalīdu līdz astoņu gadu vecumam. Līdz ar to ir noraidāms pieteicējas arguments, ka no tiesību normām neizriet prasība, lai bērnam invaliditāte būtu radusies līdz astoņu gadu vecumam.

[11.2] Pieteicējas dēls līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai nav atzīts par bērnu invalīdu. Taču apgabaltiesa uzskata, ka nav pamata likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu interpretēt formāli un uzskatīt, ka tiesības uz pensiju, pamatojoties uz šo normu, ir tikai tām personām, kuras aprūpējušas līdz astoņu gadu vecumam bērnu, kurš par invalīdu ir atzīts ar kompetentas institūcijas atzinumu jau līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai. Apgabaltiesas ieskatā būtiski šajā gadījumā ir konstatēt nevis formālo invaliditātes noteikšanas brīdi, bet konstatēt tieši brīdi, kad bērnam faktiski radusies invaliditāte. Tas būtu pretēji tiesiskās vienlīdzības principam, ja tiesības uz vecuma pensiju ar atvieglotiem noteikumiem tiktu piešķirtas tikai tiem vecākiem, kuru bērnam invaliditāte ar kompetentas institūcijas atzinumu būtu konstatēta līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai, bet ne tiem vecākiem, kuru bērniem invaliditāte faktiski bija iestājusies līdz astoņu gadu vecumam, bet tā šajā laikā kādu iemeslu dēļ netika konstatēta ar kompetentas institūcijas atzinumu. Kā jau tika norādīts, tad likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtās daļas mērķis ir atlīdzināt vecākiem par pavadīto laiku, rūpēm, pienākumiem, uzmanību un emocionālo slodzi, kas veltīta bērna invalīda audzināšanai un aprūpei. Papildus laiks, rūpes un emocionālā slodze radās gan tiem vecākiem, kuru bērniem invaliditāte līdz astoņu gadu vecumam bija konstatēta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, gan tiem vecākiem, kuru bērniem invaliditāte šādā veidā konstatēta nebija, taču invaliditāte faktiski bija iestājusies līdz astoņu gadu vecumam. Līdz ar to nav pamata atšķirīgai attieksmei pret šiem vecākiem.

[11.3] Ņemot vērā minēto, apgabaltiesa secina, ka likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļa noteica, ka pensiju ar atvieglotiem noteikumiem piešķir tad, ja līdz astoņu gadu vecumam aprūpēts bērns, kuram faktiski invaliditāte iestājusies līdz astoņu gadu vecumam.

[12] Apgabaltiesa konstatē, ka likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļa nenoteica, pēc kādām tiesību normām jāvērtē tas, vai bērnam līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai bija iestājusies invaliditāte.

[12.1] 2013.gada 23.aprīlī Ministru kabineta 2010.gada 28.decembra noteikumi Nr.1209 „Noteikumi par prognozējamas invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību" (turpmāk – Noteikumi Nr.1209) tika papildināti ar 12.^{1}punktu. Atbilstoši 12.^{1}punkta 3.apakšpunktam, ja ārstu konsultatīvā komisija vai ārstējošais ārsts līdz 2003.gada 31.decembrim bērnam līdz 16 gadu vecumam nebija noteicis invaliditāti un invaliditātes

ekspertīze nepieciešama, lai noteiktu bērna veselības stāvokļa atbilstību invaliditātes noteikšanas kritērijiem saistībā ar valsts vecuma pensijas pieprasīšanu ar atvieglotiem noteikumiem par personas līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti aprūpi ne mazāk kā astoņus gadus, Komisija sniedz atzinumu par personas līdz 18 gadu vecumam veselības stāvokļa atbilstību invaliditātes noteikšanas kritērijiem, kādi normatīvajos aktos bija paredzēti invaliditātes noteikšanai personas aprūpes laikā:

1) līdz 1979.gada 13.decembrim – atbilstoši PSRS Veselības aizsardzības ministrijas 1956.gada 1.augusta Invaliditātes grupu noteikšanas instrukcijai;

2) no 1979.gada 14.decembra līdz 1990.gada 16.septembrim – atbilstoši PSRS Veselības aizsardzības ministrijas 1979.gada 14.decembra pavēlei Nr.1265 „Par kārtību, kādā izsniedz medicīnisko slēdzienu par bērniem invalīdiem no bērnības līdz 16 gadu vecumam";

3) no 1990.gada 17.septembra līdz 1999.gada 26.decembrim – atbilstoši Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēlei Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem";

4) no 1999.gada 27.decembra līdz 2003.gada 31.decembrim – atbilstoši Labklājības ministrijas 1999.gada 27.decembra rīkojumam Nr.424 „Par medicīniskām indikācijām invaliditātes noteikšanai bērniem līdz 16 gadu vecumam".

Taču Noteikumos Nr.1209 nav paredzēts, ka šis punkts būtu piemērojams arī lietās, kur personas pensijas pieprasījušas pirms 2013.gada 23.aprīļa. Līdz ar to tiesai pašai ir jāinterpretē jēdziens „bērns invalīds".

[12.2] Augstākā tiesa ir norādījusi, ka to, vai konkrētais bērns ir uzskatāms par bērnu invalīdu likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtās daļas izpratnē, arī gadījumos, kad pensija pieprasīta pirms 2013.gada 23.aprīļa, jāvērtē pēc tām tiesību normām, kuras bija spēkā laikā līdz attiecīgais bērns sasniedza astoņu gadu vecumu. Augstākās tiesas ieskatā nav pamata piemērot jaunākas tiesību normas, jo tām nav piešķirts atpakaļejošs spēks *(sk. Augstākās tiesas 2014.gada 30.janvāra sprieduma lietā Nr.SKA – 57/2014 4. –6.punktu)*.

[12.3] Pieteicējas dēls astoņu gadu vecumu sasniedza 1997.gada 20.jūlijā. Šajā laikā spēkā bija Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēle Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem".

No pieteicējas paskaidrojumiem izriet, ka medicīniskā indikācija, kuras dēļ pieteicējas dēls varētu tikt uzskatīta par bērnu invalīdu, ir epilepsija un garīga atpalicība (oligofrēnija).

Atbilstoši Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēles Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem" A sadaļas I nodaļas „Nervu–psihiskās slimības" 2.punktu pamats invaliditātes noteikšanai bērnam bija epilepsija, ja ir bijušas 1) „biežas terapeitiski rezistentas lēkmes (1 un vairākas dienas lielās lēkmes mēnesī vai biežas ikdienas mazās vai bezkrampju lēkmes)" vai 2) „ieilguši psihotiski stāvokļi līdz 3 mēnešu ilgumā" un „izteikta plānprātība (atbilst imbecilitātes pakāpei vai idiotijai)". Savukārt atbilstoši šīs nodaļas 4.punktam pamats invaliditātes noteikšanai bērnam bija garīgā atpalicība (oligofrēnija), ja 1) oligofrēnija ir „imbecilitātes vai idiotijas pakāpē" vai „garīgā atpalicība debilitātes pakāpē, kas kombinējas ar izteiktiem dzirdes, redzes, valodas, kustību–balsta aparāta un citu orgānu un sistēmu izteiktiem traucējumiem, kas noveduši pie stabilas sociālās bērnu dezadaptācijas, vai 2) garīgā atpalicība ir „imbecilitātes pakāpē" un bērns ir apmācāms pēc individuālas programmas.

[12.4] VDEĀVK 2014.gada 16.maija atzinumā norādīts, ka pieteicējas dēlam līdz astoņu gadu vecumam nevarēja tikt noteikta invaliditāte, pamatojoties uz Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēles Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem" A sadaļas I nodaļas „Nervu–psihiskās slimības" 2.punktu, jo pieteicējas dēlam epilepsijas lēkmes bija retas, nebija konstatēti ieilguši psihotiski stāvokļi trīs mēnešu ilgumā un nebija arī izteiktas plānprātības imbecilitātes vai idiotijas pakāpē. Arī tiesas sēdē VDEĀVK pārstāve to apstiprināja un papildus norādīja, ka pieteicējas dēlam 2005.gadā ir konstatēta viegla garīga atpalicība un garīgās atpalicības gadījumā personas stāvoklis, gadiem ejot, parasti neuzlabojas. Līdz ar to pieteicējas dēlam astoņu gadu vecumā noteikti nevarēja būs vidēja vai smaga garīgā atpalicība (imbecilitāte vai idiotija).

No pieteicējas paskaidrojumiem izriet, ka viņa pēc būtības neapstrīd to, ka viņas dēlam līdz astoņu gadu vecumam nevarēja būt noteikta invaliditāte, pamatojoties uz Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēles Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem" A sadaļas I nodaļas „Nervu–psihiskās slimības" 2.punktu. Taču pieteicēja uzskata, ka invaliditāte varēja tikt noteikta, pamatojoties uz šīs nodaļas 4.punktu, jo viņas dēlam vēlāk ir diagnosticēta oligofrēnija, bet oligofrēnija var būt tikai iedzimta vai rasties bērnam līdz trīs gadu vecumam.

VDEĀVK pārstāve tiesas sēdē sniedza atzinumu, ka pieteicējas dēlam līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai invaliditāte nevarēja tikt noteikta arī uz šī punkta pamata, jo viņam nebija un nav arī šobrīd vidēja vai smaga garīgā atpalicība (imbecilitāte vai idiotija). Savukārt garīgā atpalicība debilitātes pakāpē varēja būt pamats invaliditātes noteikšanai tikai tad, ja tā kombinējās ar izteiktiem dzirdes, redzes, valodas, kustību–balsta aparāta un citu orgānu un sistēmu izteiktiem traucējumiem, kas noveduši pie stabilas sociālās bērnu dezadaptācijas. VDEĀVK pārstāve norādīja, ka no medicīniskās dokumentācijas izriet, ka pieteicējas dēlam šādu traucējumu nav bijis.

Apgabaltiesa nesaskata pamatu apšaubīt VDEĀVK pārstāves norādīto par garīgās atpalicības pakāpi un citiem traucējumiem. Līdz ar to nav nozīmes tam, vai pieteicējas dēlam 1999.gadā neirologs pamatoti diagnosticēja oligofrēniju, nevis demenci, kā to diagnosticēja ārsts psihiatrs 2001.gadā. Pat tad, ja pieteicējas dēlam bija oligofrēnija, tad neizpildījās citi Latvijas Republikas Veselības aizsardzības ministrijas 1990.gada 17.septembra pavēles Nr.214 „Par palīdzību bērniem invalīdiem" A sadaļas I nodaļas „Nervu–psihiskās slimības" 4.punktā noteiktie kritēriji (garīgās atpalicības smagums vai papildu traucējumi).

[12.5] Ņemot vērā minēto, nav konstatējams, ka pieteicēja līdz astoņu gadu vecuma sasniegšanai būtu aprūpējusi bērnu invalīdu. Līdz ar to pieteicējai no 2010.gada 22.jūnija nav piešķirama vecuma pensija kā personai, kas aprūpējusi bērnu invalīdu.

[13] Taču apgabaltiesa ņem vērā, ka lietas izskatīšanas laikā ir mainījušies tiesiskie apstākļi. Proti, 2012.gada 18.jūlijā stājās spēkā grozījumi likumā „Par valsts pensijām" un no 2012.gada 18.jūlija likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturtā daļa noteic, ka tiesības uz vecuma pensiju piecus gadus pirms šā panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanas, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 25 gadiem, ir bērna vecākam vai aizbildnim, kurš laika periodā, līdz bērns sasniedzis 18 gadu vecumu, ne mazāk kā astoņus gadus ir aprūpējis piecus vai vairāk bērnus vai bērnu, kurš normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā vismaz astoņus gadus ir bijis atzīts par bērnu ar invaliditāti. Šādu tiesību nav personai, kurai atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības vai kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgas šo pienākumu izpildīšanas dēļ. Tātad no 2012.gada 18.jūlija priekšnoteikumi vecuma pensijas piešķiršanai ar atvieglotiem nosacījumiem ir šādi:

1) persona ir sasniegusi 57 gadu vecumu;

2) personai apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 25 gadiem;

3) persona ir bērna vecāks;

4) persona līdz bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai ir vismaz astoņus gadus aprūpējusi bērnu, kurš normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā vismaz astoņus gadus ir bijis atzīts par bērnu ar invaliditāti;

5) personai nav atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības.

Apgabaltiesa konstatē, ka, tā kā pieteicējas dēlam invaliditāte tika noteikta 1999.gada 31.maijā (*lietas 36.lapa*), t.i., deviņu gadu vecumā, tad lietā nav strīda par to, ka pieteicēja atbilst šiem kritērijiem. Aģentūra to ir atzinusi 2013.gada 6.jūnija paskaidrojumos (*lietas 83.-84.lapa*).

Līdz ar to pieteicējai vecuma pensija, pamatojoties uz likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu, ir piešķirama no 2012.gada 18.jūlija. Ņemot vērā minēto, pieteikumu ir jāapmierina daļēji un Aģentūrai ir jāuzliek par pienākumu izdot pieteicējai labvēlīgu administratīvo aktu, ar kuru pieteicējai no 2012.gada 18.jūlija tiktu piešķirta vecuma pensija, pamatojoties uz likuma „Par valsts pensijām" 11.panta ceturto daļu.

[14] Pieteicēja bija atbrīvota no valsts nodevas samaksas par pieteikuma iesniegšanu. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 126.panta otrajai daļai, ja pieteicējs no valsts nodevas samaksas bijis atbrīvots un pieteikums pilnībā vai daļēji apmierināts, valsts nodevu piespriež no atbildētāja. Līdz ar to Latvijas Republikai uzliekams pienākums iemaksāt valsts budžetā valsts nodevu 28,46 *euro* apmērā.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 126.panta otro daļu, 307. un 309.pantu, Administratīvā apgabaltiesa

nosprieda

apmierināt daļēji /pers. C/ pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu.

Uzlikt pienākumu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai mēneša laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas izdot administratīvo aktu par vecuma pensijas piešķiršanu /pers. C/ no 2012.gada 18.jūlija.

Noraidīt /pers. C/ pieteikumu pārējā daļā.

Uzlikt pienākumu Latvijas Republikai iemaksāt valsts budžetā valsts nodevu 28,46 *euro* apmērā.

Spriedumu var pārsūdzēt Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā mēneša laikā no sprieduma sastādīšanas dienas, kasācijas sūdzību iesniedzot Administratīvajā apgabaltiesā.

Tiesnese referente A.Kovaļevska

Tiesneses U.Mihailova

A.Šteinberga